

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА СЛУЖБОВЕ ПІДРОБЛЕННЯ ПІД ЧАС ПЕРЕТИНАННЯ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ: НАЦІОНАЛЬНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

CRIMINAL LIABILITY FOR OFFICIAL FORGERY WHEN CROSSING THE STATE BORDER: NATIONAL AND INTERNATIONAL LEGISLATION

Олександр Мельник¹

*Національна академія внутрішніх справ
(пл. Солом'янська, 1, м. Київ, 03035)*

Oleksandr Melnyk

*National Academy of Internal Affairs
(1, Solomjanska Sq., Kyiv, Ukraine, 03035)*

Отримано: 12.09.2023. Затверджено: 13.11.2023

АНОТАЦІЯ

Гарантоване на конституційному рівні право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом, є розвитком положень міжнародно-правових актів, згідно з якими кожна людина має право покинути будь-яку країну, включаючи й свою власну. Із введенням в Україні з 24.02.2022 воєнного стану суттєвих змін зазнало правове регулювання відносин у сфері перетинання державного кордону України, зокрема військовозобов'язаними громадянами України чоловічої статі. Не вдаючись до аналізу конституційності і законності такого регулювання, наголошується на його вимушеності, а також зосереджує увагу на дослідженні похідних правових явищ — функціонуванні протиправних способів (схем) «обходу» військовозобов'язаними чоловіками заборони на виїзд за межі України в умовах во-

¹ аспірант кафедри кримінального права; orcid 0009-0009-8778-1623; e-mail: melnyk.oleksandr.1990@ukr.net

енного стану. Більшість із вищезазначених схем передбачають вчинення службового підроблення як складника механізму функціонування відповідної схеми. Виділено та проаналізовано дві найбільш типові кримінально-правові ситуації, за яких має місце саме службове підроблення при перетинанні державного кордону України: службове підроблення, вчинене визначеними суб'єктами (лише певними службовими особами) та службове підроблення документів, які підтверджують спеціальний статус. Наявний нормативний зміст положень закону про кримінальну відповідальність щодо службового підроблення потребує окремих уточнень, а покарання доцільно підвищити, з огляду на поширеність службових підроблень у корупційних схемах щодо перетинання державного кордону.

Ключові слова: державний кордон; кримінальне правопорушення; підроблення; перетинання державного кордону; службове підроблення, офіційний документ.

ABSTRACT

The right to freely leave the territory of Ukraine, guaranteed at the constitutional level, with the exception of restrictions established by law, is a development of the provisions of international legal acts, according to which everyone has the right to leave any country, including his own. With the introduction of martial law in Ukraine with the 24.02.2022 of significant changes, the legal regulation of relations in the field of crossing the state border of Ukraine, in particular, military-liable male citizens of Ukraine underwent. The author, without resorting to an analysis of the constitutionality and legality of such regulation, emphasizes its compulsion, and also focuses on the study of derivative legal phenomena — the functioning of illegal methods (schemes) of “bypassing” by liable men a ban on leaving Ukraine under martial law. Most of the above schemes involve the commission of official forgery as a component of the mechanism for the functioning of the corresponding scheme. Two most typical criminal-legal situations in which there is the official forgery when crossing the state border of Ukraine: official forgery committed by certain subjects (only certain officials) and official forgery of documents confirming the special status are allocated and analyzed. The existing normative content of the provisions of the law on criminal liability for official forgery requires separate clarifications, and the punishment should be increased given the prevalence of official forgery in corruption schemes of crossing the state border. **Key words:** state border; criminal offence; forgery; crossing the state border; official forgery, official document.

I. ВСТУП

За змістом положень статті 33 Конституції України¹ кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом; громадянин України не може бути позбавлений права в будь-який час повернутися в Україну.

¹ Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

Зазначена конституційна норма видається в розвиток міжнародно-правових актів, які застосовуються у демократичних державах уже більш як півсотні років. Так, статтею 13 Загальної декларації прав людини¹ передбачено, що кожна людина має право вільно пересуватися і обирати собі місце проживання у межах кожної держави; кожна людина має право покинути будь-яку країну, включаючи й свою власну, і повертатися у свою країну. Також відповідні зобов'язання держав передбачено Протоколом № 4 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, який гарантує деякі права і свободи, що не включені до Конвенції та першого протоколу до неї², згідно із статтею 2 якого зокрема передбачено, що кожен, хто законно перебуває на території будь-якої держави, в межах цієї території має право на свободу пересування і свободу вибору місця проживання; кожен є вільним залишати будь-яку країну, включаючи свою власну. В свою чергу положення частини 3 статті 2 зазначеного Протоколу № 4 передбачають і відповідні винятки, які мовою вказаної Конвенції, «передбачені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної або громадської безпеки, для забезпечення громадського порядку, запобігання злочинам, для охорони здоров'я або моралі чи з метою захисту прав і свобод інших осіб».

Такі винятки знайшли розвиток і в національному законодавстві, зокрема, Основний Закон України у статті 64 передбачає можливість обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина в умовах, зокрема воєнного стану, із зазначенням строку дії цих обмежень.

На даний час в Україні продовжує діяти правовий режим воєнного стану, введений Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні»³, положеннями пункту 3 якого передбачено, що на період дії правового режиму воєнного стану можуть обмежуватися конституційні права і свободи

¹ Загальна декларація прав людини від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015

² Протокол № 4 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, який гарантує деякі права і свободи, що не включені до Конвенції та першого протоколу до неї від 16.09.1963. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#n525

³ Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022>

людини і громадянина, передбачені у тому числі і статті 33 Конституції України.

Перетинання державного кордону України здійснюється на шляхах сполучення через державний кордон з додержанням встановленого порядку (ч. 1 ст. 9 Закону України від 04.11.1991 № 1777-XII «Про державний кордон України»¹).

До введення в Україні 24 лютого 2022 року воєнного стану перетинання громадянами України державного кордону України здійснювалось відповідно до статті 3 Закону України від 21.01.1994 № 3857-XII «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України»² в пунктах пропуску через державний кордон України після пред'явлення одного з документів, зазначених у статті 2 цього Закону та на підставі Правил перетинання державного кордону громадянами України, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 № 57³ (далі — Правила). Після 24.02.2022 до вказаних Правил неодноразово вносились суттєві зміни, які фактично спрямовані на обмеження прав, передбачених статтею 33 Конституції України, шляхом встановлення диференційованого переліку осіб (зокрема, громадяни України чоловічої статі віком від 18 до 60 років, окремі працівники, службові особи тощо) та документів (листи міністрів, рішення про відрядження та інші), які надають право на перетинання державного кордону.

Таким чином, за наявного вимушеного та необхідного нормативно-правового регулювання такого аспекту міграції як перетинання громадянами України державного кордону (зокрема, з метою виїзду) зменшилась кількість категорій осіб, які вправі перетинати державний кордон під час дії воєнного стану та збільшилась кількість документів, які є підставою для перетинання громадянами України державного кордону. Врегулювання частини правовідносин щодо перетинання державного кордону по іншому при незмінності підходів

¹ Про державний кордон України: Закон України від 04.11.1991 № 1777-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>

² Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України: Закон України від 21.01.1994 № 3857-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3857-12>

³ Правила перетинання державного кордону громадянами України: постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 № 57. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-p#Text>

до юридичної відповідальності за порушення у відповідній сфері зумовлює потребу й актуальність досліджень у даному контексті.

Згідно з дослідженнями Національного агентства з питань запобігання корупції¹ в Україні найпоширенішими є вісім протиправних способів (схем) «обходу» військовозобов'язаними чоловіками заборони на виїзд за межі України в умовах воєнного стану (незаконне перетинання державного кордону (поза пунктами пропуску, на тимчасово окуповану територію, з використанням паспортів про наявність громадянства іноземних держав тощо); використання підроблених документів про зняття з військового обліку: щодо статусу здобувача вищої освіти за кордоном; щодо статусу багатодітного батька; щодо потреби лікування за кордоном; на підставі листів державних органів до Державної прикордонної служби України щодо сприяння у перетині кордону; як водія ліцензованого суб'єкта господарювання чи водія, який перевозить спеціальні вантажі). Сутність таких схем свідчить, що використання підроблених документів є складовою абсолютної більшості із них. Між тим, місце у таких схемах службового підроблення залишається на тепер малодослідженим.

II. МЕТА І МЕТОДОЛОГІЯ

Метою дослідження є розкриття специфіки кримінально-правової характеристики складу службового підроблення при перетинанні державного кордону, зокрема і дослідження типових кримінально-правових ситуацій вчинення службового підроблення при перетинанні державного кордону, конкуренції норм закону про кримінальну відповідальність, які передбачають відповідальність за службове підроблення та суміжні склади кримінальних правопорушень.

Дослідження підготовлене на основі вивчення наукових, статистичних й аналітичних праць вітчизняних та іноземних авторів, національних і міжнародних нормативно-правових актів у сфері правового регулювання перетинання державного кордону, службового підроблення.

¹ НАЗК (2022). Корупційні схеми та ризик під час виїзду з України в умовах воєнного стану. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/10/Koruptsiy-ni_shemy_ta_ryzyky_pid_chas_vyi-zdu_z_Ukrai-ny_v_umovah.pdf

III. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Відповідальність за підроблення документів на рівні міжнародного законодавства розглядається здебільшого у контексті протидії корупції. Так, Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції¹ залишає право за державою-учасницею з метою запобігання корупції вживати необхідних заходів для заборони зокрема використання підроблених документів з метою вчинення будь-якого із злочинів, визнаних такими згідно з вказаною Конвенцією. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією² передбачає зобов'язання держав — членів Ради Європи та інших держав, які підписали цю Конвенцію, щодо вжиття законодавчих та інших заходів з метою криміналізації діянь, які фактично знаходять своє відображення зокрема на рівні ознак складу службового підроблення.

Згідно вітчизняного закону про кримінальну відповідальність мотив і мета службового підроблення на кваліфікацію не впливають. Водночас, при перетинанні державного кордону службове підроблення виступає як правило способом досягнення загально протиправної мети — незаконного перетинання кордону. Службове підроблення передбачає чотири види дій, вчинення принаймні однієї із яких за наявності інших ознак складу цього кримінального правопорушення, має бути кваліфіковано безпосередньо як службове підроблення: 1) складання службовою особою завідомо неправдивих офіційних документів; 2) видача службовою особою завідомо неправдивих офіційних документів; 3) внесення до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей; 4) інше підроблення офіційних документів. Якщо відносно таких дій як складання та видача завідомо неправдивих офіційних документів законодавцем чітко сформульовано суб'єкта вчинення таких дій — службову особу, то щодо двох інших дій (або видів чи форм вчинення службового підроблення) принаймні текстуально такий висновок не є цілком очевидним. Внесення до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей, а також інше підроблення офіційних документів мають вчинятись саме службовою особою для інкримінуванням останній відповідної

¹ Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16

² Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27.01.1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101

частини статті 366 КК України, в протилежному випадку вказані два види вчинення службового підроблення виступатимуть тотожними діями, кримінальна відповідальність за які передбачена відповідними частинами статті 358 КК України. З огляду на наведене, при чергових змінах до КК України доцільно положення частини 1 статті 366 КК України доповнити словами «службовою особою» після слів «внесення» та «інше підроблення».

При цьому, у вітчизняній науковій літературі¹ вірно відзначається, що зміст поняття «підроблення документів», вжитого у частині 1 статті 366 КК України, не співпадає із змістом поняття «підроблення документів» у статті 358 КК України, оскільки останнє є більш ширшим за змістом, тоді як у диспозиції частини 1 статті 366 КК України окремі форми підроблення виокремлено як самостійні, альтернативні дії.

Аналізуючи протиправні способи (схеми) «обходу» військовозобов'язаними чоловіками заборони на виїзд за межі України в умовах воєнного стану, матеріали Єдиного державного реєстру судових рішень, зміни до Правил, що внесені після 24.02.2022, можна виділити 2 найбільш типові кримінально-правові ситуації, за яких має місце саме службове підроблення.

Службове підроблення, вчинене особами, визначеними зокрема пунктом 2-14 Правил. Так, визначені вказаним пунктом службові особи (зокрема, члени Кабінету Міністрів України, перші заступники та заступники міністрів, керівники центральних органів виконавчої влади, їх перші заступники та заступники, голови місцевих держадміністрацій, їх перші заступники та заступники, судді, прокурори, керівники інших державних органів та їх заступники, депутати місцевих рад, а також керівники структурних підрозділів державних органів та органів місцевого самоврядування і працівники, які заброньовані на період мобілізації та на воєнний час за органами державної влади) мають право перетинати державний кордон у виключних випадках (зокрема, на підставі відповідних рішень про службові відрядження; для лікування тощо).

¹ Андрушко П. П., Гончаренко В. Г., Фесенко Є. В. (ред.) (2008). Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. Вид. 2-ге. Київ: ВД «Дакор». С. 1220.

Як правило у подібній ситуації службова особа особисто вчиняє службове підроблення (наприклад, вносячи неправдиві відомості до офіційних документів, які в подальшому є підставою для перетинання нею державного кордону).

Оскільки, суб'єктом службового підроблення може бути лише службова особа. При цьому, незважаючи на те, що кримінальне правопорушення, передбачене статтею 366 КК України, міститься у розділі XVII КК України, проте норми примітки до статті 364 КК України, зокрема у частині визначення службових осіб, не поширюються на службове підроблення. Тобто зміст поняття службової особи для цілей статті 366 КК України розкривається у положеннях частин 2 і 3 статті 18 КК України. Звісно, що при вирішенні питання про те, чи є певна особа службовою, необхідно чітко з'ясовувати коло її службових обов'язків, визначених відповідною посадовою інструкцією¹, але водночас, у першу чергу, слід встановлювати зміст положень нормативно-правових актів, які визначають правовий статус конкретної службової особи чи групи таких осіб.

Так, з ухвали Печерського районного суду м. Києва від 27.07.2023 № 757/32354/23-к вбачається, що народний депутат України підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого частиною 1 статті 366 КК України, оскільки зокрема підготував заяву на ім'я Голови Верховної Ради України про своє відрядження, у якій вказав про необхідність погодження свого службового відрядження до Литовської Республіки для поглиблення двостороннього співробітництва та проведення зустрічей з представниками урядових інституцій, до якої вніс завідомо неправдиві відомості про термін його перебування за кордоном, надавши у такий спосіб документу статусу офіційного, та направив його на розгляд Голові Верховної Ради України². З ухвали Печерського районного суду м. Києва від 10.08.2023 вбачається, що народний депутат України підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого частиною 1 статті 366 КК України, оскільки зокрема підготував заяву від свого імені

¹ Тимошенко Н. О. (2009). Кримінально-правова характеристика підроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збуту та використання: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / ДЮІ. Донецьк. С. 153.

² Ухвала Печерського районного суду міста Києва від 28.07.2023 № 757/32354/23-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112580370>

як народного депутата України, яку скерував на ім'я Міністра охорони здоров'я України щодо надання йому документів, необхідних для перетину державного кордону України у зв'язку з терміновою необхідністю, а саме супроводженням батька на лікування, до якої вніс завідомо неправдиві відомості про підстави його виїзду та термін його перебування за кордоном¹.

Особливої уваги потребує в цьому випадку предмет кримінального правопорушення, оскільки у кожному конкретному випадку слід встановлювати нормативно-правові та фактичні підстави визнання документу офіційним. Предметом кримінального правопорушення, передбаченого статтею 366 КК України², є офіційний документ, під яким відповідно до примітки до статті 358 КК України слід розуміти документ, що містить зафіксовану на будь-яких матеріальних носіях інформацію, яка підтверджує чи посвідчує певні події, явища або факти, які спричинили чи здатні спричинити наслідки правового характеру, чи може бути використана як документ — доказ у правозастосовній діяльності, що складається, видається чи посвідчується повноважними (компетентними) особами органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, юридичних осіб незалежно від форми власності й організаційно-правової форми, а також окремими громадянами, у тому числі самозайнятими особами, яким законом надано право у зв'язку з їх професійною чи службовою діяльністю складати, видавати чи посвідчувати певні види документів, що складені з дотриманням визначених законом форм та містять передбачені законом реквізити.

При цьому, у диспозиції частини 1 статті 366 КК України словосполучення «офіційні документи» вжито саме у множині, хоча згідно усталеного підходу у правозастосовній практиці для кваліфікації дій особи за даною кримінально-правовою нормою достатньо вчинення службового підроблення одного офіційного документа. Наприклад, у частині 1 статті 358 КК України зазначене словосполучення вжито в однині. Тож, звісно, з метою однакового підходу до визначення такого важливого елемента складу кримінального правопорушення як об'єкт,

¹ Ухвала Печерського районного суду міста Києва від 10.08.2023 № 757/34210/23-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112863479>

² Кримінальний кодекс України від 05.04.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

вважаємо за доцільне при чергових змінах до положень закону про кримінальну відповідальність, уточнити відповідні норми статей 358, 366 КК України, зазначивши вірний відмінок словосполучення «офіційні документи» (як однину).

Так, у зазначених вище випадках, очевидно слід керуватись положеннями Закону України «Про статус народного депутата України»¹ (зокрема, стаття 16 щодо депутатського звернення), розпорядженням Голови Верховної Ради України від 08 лютого 2021 р. № 19 «Про деякі питання забезпечення документообігу у Верховній Раді України в електронній та паперовій формах»² (зокрема, додатком 2.11 до якого встановлено форму бланку документа народного депутата України).

Положеннями частини 1 статті 204¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі — КУпАП) передбачено відповідальність за перетинання або спробу перетинання державного кордону України будь-яким способом поза пунктами пропуску через державний кордон України або в пунктах пропуску через державний кордон України без відповідних документів або з використанням підробленого документа чи таких, що містять недостовірні відомості про особу, чи без дозволу відповідних органів влади.

Таким чином, службове підроблення у подібних правових ситуаціях виступає, окрім іншого, способом вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого частиною 1 статті 204¹ КУпАП.

Службове підроблення документів, які підтверджують спеціальний статус. До цієї групи правових ситуацій належить перетинання державного кордону громадянами на підставі документів, які засвідчують їх статус як осіб з інвалідністю, водіїв, що здійснюють перевезення медичних вантажів, вантажів гуманітарної допомоги автомобільними транспортними засобами для потреб Збройних Сил, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також населення України та інші подібні випадки (пункти 1², 2⁸ Правил тощо).

Особливістю цієї групи правових ситуацій є те, що особа, яка протиправно перетинає державний кордон не є суб'єктом службового

¹ Про статус народного депутата України: Закон України від 17.11.1992 № 2790-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12>

² Про деякі питання забезпечення документообігу у Верховній Раді України в електронній та паперовій формах: розпорядження Голови Верховної Ради України від 08.02.2021 № 19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19/21-pr#Text>

підроблення за загальним правилом, оскільки безпосередньо службове підроблення вчиняється уповноваженими на складання, видачу відповідних офіційних документів особами, — і звісно, що саме останні виступають суб'єктом службового підроблення.

Тож, дії особи, яка «скористалась» підробленим у такий спосіб документом при перетинанні державного кордону, кваліфікуватимуться за частиною 4 статті 358 КК України як використання завідомо підробленого документа.

Разом з тим, зважаючи на обставини вчинення службового підроблення у цьому випадку, очевидно є не лише обізнаність особи, яка перетинатиме державний кордон на підставі предмета службового підроблення, про недостовірність такого документа, але ще й наявність ініціативи такої особи у появі підробленого документа.

Отже, у такому випадку (за наявності доказів вказаної вище обізнаності), дії особи, яка хоч і не є суб'єктом службового підроблення, проте брала участь у його вчиненні як організатор, підбурювач або пособник, кваліфікуватимуться додатково і за відповідною частиною статті 27 та статті 366 КК України.

Предмет кримінального правопорушення у цьому випадку також потребує уважного вивчення з огляду на те, що форма, підстави, порядок видачі окремих документів не передбачені іншими нормативно-правовими актами, окрім як Правилами (наприклад, листи міністерств, військових, правоохоронних органів, військових адміністрацій, медичних закладів тощо). Проблема належності того чи іншого документа до офіційного не є новою. Наприклад, на цій проблематиці у правозастосуванні (зокрема, в контексті визнання пояснень особи під час перевірки заяви про вчинення кримінального правопорушення слід уважати офіційним документом, тому що зафіксовані у ньому відомості можуть засвідчувати факти, які в подальшому можуть мати юридичне значення) наголошувалось ще у 2009 р. в узагальненні Верховного Суду України¹.

На наш погляд, відповідність документа загальним вимогам до оформлення документів відповідного виду та сам факт зазначення

¹ Практика розгляду кримінальних справ про злочини, склад яких передбачено ст. 366 Кримінального кодексу України (службове підроблення). *Вісник Верховного Суду України*. 2010. № 1. С. 35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvsu_2010_1_11

відповідного документа у Правилах як підстави для перетинання особою державного кордону свідчить на відповідність такого документа (лист, звернення тощо) поняттю офіційного документа. Подібний підхід наявний і в постанові Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 16 лютого 2023 р. № 760/1496/15-к¹, який наголосив на необхідності надання належної оцінки доводам прокурора про те, що рапорт працівника правоохоронного органу на ім'я керівника про виявлення ознак адміністративного правопорушення є офіційним документом, оскільки складений відповідно до відомчої інструкції та містив реквізити.

Зазначені найбільш типові кримінально-правові ситуації, за яких має місце саме службове підроблення при перетинанні державного кордону, досить часто зумовлюють наявність кваліфікації дій відповідних осіб за сукупністю кримінальних правопорушень. У вже наявних дослідженнях зазначалось про наявність підстав для кваліфікації дій за сукупністю кримінальних правопорушень, передбачених статтями 190, 332, 358 КК України, у випадках підроблення документів, що надають можливість отримати дозвіл як для виїзду за кордон, так і для працевлаштування за кордоном шляхом обману трудових мігрантів². Так само і при службовому підробленні, що вчиняється при перетинанні державного кордону, за наявності відповідних підстав дії осіб слід кваліфікувати за відповідними частинами статті 332 та 358 КК України.

IV. ВИСНОВКИ

Зміни правового регулювання перетинання державного кордону під час дії правового режиму воєнного стану зумовили підвищення рівня зловживань у цій сфері правовідносин. У зв'язку з цим, набувають поширення типові кримінально-правові ситуації, за яких має місце саме службове підроблення при перетинанні державного кордону. При правозастосуванні (а саме кваліфікації дій осіб за відповідною частиною статтею 366 КК України) слід приділяти увагу елементам складу

¹ Постанова Верховного Суду від 16.02.2023 № 760/14696/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109211505>

² Кришевич О., Роцина І. (2023). Кримінальна відповідальність за міграційне шахрайство: національне та міжнародне законодавство. *Migration & Law*. Vol. 3 (issues 1-2). С. 51. URL: <http://doi.org/10.32752/2786-5185-2023-3-1-2-42-53>

кримінального правопорушення службового підроблення (зокрема, предмету і суб'єкту кримінального правопорушення), що забезпечить належну правову кваліфікацію, вирішення питань кримінально-правової кваліфікації. Функціонування численних корупційних способів (схем) перетинання державного кордону, яке обумовлене складністю (у тому числі тривалістю, витратністю, трудомісткістю) їх документування та розкриття (зокрема, йдеться про розслідування кримінальних правопорушень, передбачених відповідними частинами статей 190, 332, 368 КК України) може бути компенсоване підвищенням кримінальної відповідальності за нетяжке, на даний час, кримінальне правопорушення, передбачене частини 1 статті 366 КК України, вчиненням якого супроводжується більшість вказаних способів (схем) і досудове розслідування якого є порівняно «простішим».

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Андрушко П. П., Гончаренко В. Г., Фесенко Є. В. (ред.) (2008). Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. Вид. 2-ге. Київ: ВД «Дакор». 1428 с.
2. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16
4. Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
6. Кришевич О., Рощина І. (2023). Кримінальна відповідальність за міграційне шахрайство: національне та міжнародне законодавство. *Migration & Law*. Vol. 3 (issues 1-2). С. 42–53. URL: <http://doi.org/10.32752/2786-5185-2023-3-1-2-42-53>
7. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27.01.1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101
8. НАЗК (2022). Корупційні схеми та ризик під час виїзду з України в умовах воєнного стану. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/10/Koruptsiy-ni-shemy-ta-ryzyky-pid-chas-vyi-zdu-z-Ukrai-ny-v-umovah.pdf>
9. Постанова Верховного Суду від 16.02.2023 № 760/14696/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109211505>
10. Правила перетинання державного кордону громадянами України: постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 № 57. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-п#Text>
11. Практика розгляду кримінальних справ про злочини, склад яких передбачено ст. 366 Кримінального кодексу України (службове підроблення). *Вісник Верховного Суду України*. 2010. № 1. С. 35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvsu_2010_1_11
12. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022>

13. Про державний кордон України: Закон України від 04.11.1991 № 1777-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>
14. Про деякі питання забезпечення документообігу у Верховній Раді України в електронній та паперовій формах: розпорядження Голови Верховної Ради України від 08.02.2021 № 19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19/21-pr#Text>
15. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України: Закон України від 21.01.1994 № 3857-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3857-12>
16. Про статус народного депутата України: Закон України від 17.11.1992 № 2790-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12>
17. Протокол № 4 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, який гарантує деякі права і свободи, що не включені до Конвенції та першого протоколу до неї від 16.09.1963. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#n525
18. Тимошенко Н. О. (2009). Кримінально-правова характеристика підроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збуту та використання: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / ДЮІ. Донецьк. 234 с.
19. Ухвала Печерського районного суду міста Києва від 28.07.2023 № 757/32354/23-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112580370>
20. Ухвала Печерського районного суду міста Києва від 10.08.2023 № 757/34210/23-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112863479>

REFERENCES

1. Andrushko P. P., Honcharenko V. G., Fesenko E. V. (ed.) (2008). Naukovo-praktychnyy komentar do Kryminalnoho kodeksu Ukrayiny [Scientific and practical commentary to the Criminal Code of Ukraine]. 2nd ed. Kyiv: Dakor. 1428 p. [in Ukrainian]
2. Universal Declaration of Human Rights dated December 10, 1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 [in Ukrainian]
3. Convention of the United Nations Organization against Corruption dated October 31, 2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16 [in Ukrainian]
4. Constitution of Ukraine dated June 28, 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> [in Ukrainian]
5. Criminal Code of Ukraine dated April 5, 2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> [in Ukrainian]
6. Kryshevich O., Roschyna I. (2023). Kryminalna vidpovidalnist za mihratsiynе shakhraystvo: natsionalne ta mizhnarodne zakonodavstvo [Criminal liability for migration fraud: national and international law]. *Migration & Law*. Vol. 3 (issues 1-2). С. 42-53. URL: <http://doi.org/10.32752/2786-5185-2023-3-1-2-42-53> [in Ukrainian]
7. Criminal Convention on Combating Corruption dated January 27, 1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101 [in Ukrainian]
8. NACP (2022). Koruptsiyni skhemy ta ryzyk pid chas vyyizdu z Ukrayiny v umovakh voyennoho stanu [Corruption schemes and risk when leaving Ukraine under martial law]. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/10/Koruptsiy-ni_shemy_ta_ryzyky_pid_chas_vyi-zdu_z_Ukrai-ny_v_umovah.pdf [in Ukrainian]
9. Resolution of the Supreme Court of February 16, 2023 No. 760/14696/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109211505> [in Ukrainian]
10. Rules for crossing the state border by citizens of Ukraine: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated January 27, 1995 No. 57. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-п#Text> [in Ukrainian]

11. The practice of consideration of criminal cases on crimes, the composition of which is provided for by Art. 366 of the Criminal Code of Ukraine (official forgery). *Bulletin of the Supreme Court of Ukraine*. 2010. No. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvsu_2010_1_11 [in Ukrainian]
12. On the introduction of martial law in Ukraine: Decree of the President of Ukraine dated February 24, 2022 No. 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022> [in Ukrainian]
13. On the state border of Ukraine: Law of Ukraine dated November 4, 1991 No. 1777-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12> [in Ukrainian]
14. On some issues of ensuring document circulation in the Verkhovna Rada of Ukraine in electronic and paper forms: order of the Chairman of the Verkhovna Rada of Ukraine dated February 8, 2021 No. 19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19/21-pr#Text> [in Ukrainian]
15. On the procedure for leaving Ukraine and entering Ukraine for citizens of Ukraine: Law of Ukraine dated January 21, 1994 No. 3857-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3857-12> [in Ukrainian]
16. On the status of a people's deputy of Ukraine: Law of Ukraine dated November 17, 1992 No. 2790-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12> [in Ukrainian]
17. Protocol No. 4 to the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, which guarantees certain rights and freedoms not included in the Convention and the first protocol to it dated September 16, 1963. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#n525 [in Ukrainian]
18. Tymoshenko N. O. (2009). Kryminalno-pravova kharakterystyka pidroblennya dokumentiv, pechatok, shtampiv ta blankiv, yikh zbutu ta vykorystannya [Criminal law characteristics of forgery of documents, seals, stamps and forms, their sale and use]: PhD thesis: spec. 12.00.08 / DYI. Donetsk. 234 p. [in Ukrainian]
19. Resolution of the Pechersk District Court of the City of Kyiv dated July 28, 2023 No. 757/32354/23-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112580370> [in Ukrainian]
20. Resolution of the Pechersk District Court of Kyiv dated August 10, 2023 No. 757/34210/23-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/1128634791> [in Ukrainian]